

ERZURUM MÜZESİ'NDEN BİR GRUP BOYA BEZEMELİ GEÇ DEMİR ÇAĞ SERAMİĞİ*

Arş. Gör. (M.A.) Davut YİĞİTPAŞA**

Öz

Pembe-devetüyü ya da kırmızı hamurlu malların üzerine sürülmüş olan krem renkte kalın bir astar, Doğu Anadolu Geç Demir Çağ seramiğinin en belirgin özelliğidir. Bunların üzerinde kahverengi, kırmızı-kiremit ve ender olarak da siyah renkte boya ile ince ve kalın bant dizileri, zig zag, paralel ve eğik hatlar sevilerek kullanılmıştır. Üzerindeki asılı üçgenler dolayısıyla “Triangle Ware”, yarım daireler dolayısıyla da “Festoon Ware” seramiğe adını vermiştir. Bezemeler monokrom ya da polikromdur. Yüksek bir teknik ve özenli bir üretim sonucu yapılmış, ince yüzeyleri pürüzsüz ve parlak olan “Tulip Bowl” diye de adlandırılan ‘Omphaloslu Phiale’ler de vardır. Bu boyalı çanak çömlek kültürünün kökeni üzerinde durulmuş ve Orta Anadolu kaynaklı olduğu düşünülmüştür.

Erzurum Müzesi’nde bulunan 10 çömlek, 2 testi, 1 testicik, 2 matara, 1 amphora-rhyton üzerinde detaylı bir şekilde çalışılmış ve bunlar Akhamenid döneme tarihlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Doğu Anadolu, Erzurum Müzesi, Boya Bezemeli Çanak-Çömlek, Geç Demir Çağı, Triangle Ware.

* Bu seramikler üzerinde çalışmama izin veren Kültür ve Turizm Bakanlığı’na, Erzurum Müze Müdürü Mustafa Erkmen, F. Güler Barın, eşim N. Tuba Yiğitpaşa ve diğer personellere, Kaman/Kalehöyük’te ki seramikler üzerinde çalışmama izin veren Sachihiro Omura’ya, makalemi gözden geçiren hocam Yrd. Doç. Dr. Hanifi Biber’e teşekkür ederim. Bu proje Y.Y.Ü. Bilimsel Araştırmalar Projeleri Başkanlığı’nca 2008-SOB-D042 Proje No’su ile desteklenmektedir.

** Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Zeve Kampüsü, 65080/VAN. dyigitpasa@yyu.edu.tr

A Group of Dye-Ornamented Late Iron Age Pottery From Erzurum Museum

Abstract

A thick lining in cream colour coated on goods with pink-camel hair or red dough is the most notable characteristic of Late Iron Age pottery in Eastern Anatolia. Brown, red-break and scarcely black colour, thin and thick band series, zigzag, paralel and twisted lines have been used favourably over the lining. The pottery is named "Triangle Ware" due to triangles hanging and "Festoon Ware" due to semicircles over them. Ornaments are either monochromatic or polychromatic. There are also 'Omphalos Phiales' also called "Tulip Bowl" of which surfaces flowless and bright and which were manufactured with a high tecnique and careful production. The origin of this dyed pottery culture has been studied and it has been thought as Anatolian originated.

It has been studied on, 10 pots, 2 jars, 1 juglet, 2 flasks, 1 amphora-rhyton in detail and these have been dated in Achaemenid period.

Key Words: Eastern Anatolia, Erzurum Museum, Dye-Ornamented Pottery, Late Iron Age, Triangle Ware.

Doğu Anadolu'da 19. yy. ortalarında başlayıp günümüzde de devam eden arkeolojik araştırmaların büyük bir bölümü, Urartu yapıtları ve özellikle yazıtlarının saptanmasına yönelik olarak Van çevresinde başlamıştır. İlk kez von der Osten¹ Urartu seramiklerini tek renkli ve boyalılar olarak bilim dünyasına tanıtmıştır. 1959'da Emin Bilgiç, Yusuf Boysal, Afif Erzen ve Baki Öğün Kef Kalesi, Adilcevaz, Van Kalesi, Toprakkale ve Çavuştepe kazılarını başlatırlar. Ancak, bu araştırmaları içeren yayınlarda² seramiğe gereken ağırlığın verilmediği gözlemlenir. Kutlu Emre Erzincan/Altın-tepe yayınında³, tek renkli Urartu seramiğinin boyalılarla birlikte -von der Osten'in tersine- tüm Urartu tarihi boyunca varlığını savunmaktadır. Bölgedeki araştırmaların artmasıyla Urartular'da tek renk çanak çömlek anlayışının hakim olduğu boyalı bir geleneğin olmadığı anlaşılmıřtır⁴. Ancak Urartu Krallığı'nın yıkılış evresi ve sonraki dönem yani Geç

¹ Von der Osten 1952, 310.

² Bilgiç-Öğün 1964, 65-92.

³ Emre 1969, 279-289

⁴ Çilingiroğlu 1997, 131; Sevin-Kavaklı 1995, 337 vd..

Demir Çağ (Bundan sonra GDC) (M.Ö. 6.-4. Y.Y.) hakkındaki bilgilerimiz yetersizdir.

Erzurum ve Kars bölgesinde ise, günümüze değin yapılmış araştırmalar sonucunda GDC’nda güçlü bir boya bezeli çanak-çömlek geleneği görölmemiřtir⁵. Bölgede yapılmış yüzey araştırmalarında “Triangle Ware” türü bezemeye sahip bir parça⁶ ve Sos Höyük kazılarında saptanan basit boya bezeli çanak-çömlek parçaları⁷ ise, yerel ve niteliksiz üretimler gibi görünmektedir. Ancak ileride yapılacak çalışmaların artmasıyla bu durumun değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu makalenin konusunu, Erzurum Müzesi’nde bulunan 10 çömlek, 2 testi, 1 testicik, 2 matara, 1 amphora-rhyton oluşturmaktadır. Seramikler müzeye satın alma yoluyla geldiğinden buluntu yerlerinin ya da tabakalarının saptanması mümkün olmamıştır.

Üzerinde çalışılan seramikler dört mal grubuyla temsil edilir; Kiremit Astarlı, Kiremit-Kahve, Krem Astarlı ve Krem Mal. Özenli ve kaliteli yapılan çark yapımı seramikler çoğunlukla ince ve orta kum katkılı, hepsi ačkılı ve iyi pişirilmiflerdir. Başlıca üç biçime ayrılabilirler: “Triangle Ware”, “Festoon Ware” ve çeşitli bezemelere sahip olan boyunlu ve boyunsuz çömlekler; açık ağızlı ve dar boyunlu testi, amphora-rhyton ve mataralar. Seramiklerin tamamı boya bezemelidir. Bezemeler genellikle krem, devetüyü ve kiremit üzerine kırmızı ya da kahverengi boya ile ender olarak da siyah ve krem ile yapılmıştır. Yani bezemeler monokrom ya da polikromdur. Seramiklerin bir tanesinin düz ağız kenarının üzerinde kırmızı ve siyah renkte boya ile ince ve kalın bant dizileri, ikincisinin ağzının dış kısmında kırmızı boya bant ve diğerinin ağız içinde kırmızı renkle eğik hatlarla taralı bezemeler vardır. Boyundan gövde üzerine kadar renklerde düzensiz paralel bantlar, bu bantlarla oluşturulan frizler ve içlerinde haç, çarpı, düz şerit, üçgen, fisto, zig zag, tek merkezli daire ve ok motifleri, gövde üzerinde boya ile seramiğin adına “Triangle Ware” ya da “Festoon Ware” adı verilmesine neden olan düzensiz üçgen ve fisto bezemeler vardır. Üçgenlerin içi kırmızı renkte noktalar, kırmızı ve krem renklerde iç içe geçmiş üçgenler ve siyah renkte içi taralı üçgen motifi yer almaktadır.

⁵ Dönmez 2000, 6.

⁶ Semih Güneri tarafından yanlışlıkla M.Ö. 2. bin yılı çanak-çömleği olarak değerlendirilmif üçgen motifliyle bezenmiş bir çanak parçası aslında Geç Demir Çağı’na ait olmalıdır. Güneri 1988, res. 1/12.

⁷ Sagona/Erkmen/Sagona/Howells 1996, fig. 5/5-6.

16 adet seramik üzerinde yapılan çalışmalar sonucu, 4 tipten oluştuğu saptanmıştır;

- A- ömlekler,
- B- Testiler,
- C- Amphora-rhyton,
- D- Mataralar.

A- ömlekler:

Erzurum Müzesi'nde 10 adet Geç Demir Çağ ömleği vardır. Bunlardan 2 tanesi dikey kulpludur.

Katalog* No	: 1
Müze Envanter No	: 1531
Buluntu Yeri	: -
Levha	: II
Form	: ömlek
Yapım Tekniği	: ark
ap	: 6 cm.
Yükseklik	: 7,5 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Hamurunun rengine
Katkı	: Orta kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kırmızı (2.5 YR 5/6) ve siyah (5 YR 2.5/1)
Çizim No	: 1
Resim No	: 1

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, küresel gövdeli, basit diplidir. ömleğin boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda kalın boya bantlarıyla oluşturulmuş iki friz vardır. Bunlardan üsttekinde, tabanları paralel bir banda

* Kum içindeki tanelerin 1 mm. apından daha küçük olduğu durumlarda 'İnce kum katkı'; 2 mm. ise 'orta kum katkı'; 2 mm.'den daha büyük ise 'kaba kum katkı' kullanılmıştır. Özü tamamen siyah ya da kurşuni renkteyse 'kötü pişirilmif'; i ve dış çeper hamurunun rengine, öz siyah renkteyse 'orta pişirilmif'; öz tümüyle hamurunun rengineyse ve kesitte bir renk değişimi yoksa 'iyi pişirilmif', terimleri kullanılmıştır. Renkler için *Munsell Soil Color Charts (GretagMacbeth 2000)* katalogundan yararlanılmıştır.

bağlanmış uçları aşağı doğru sarkıtılmış zig zag olan düzensiz üçgenler, alttakinde birbirine paralel düzensiz 2 ince dalgalı (zig zag şeklinde) şerit görülmektedir. Anlaşılacağı üzere bu çömlek, üçgen bezemeleriyle “Triangle Ware” türüne girmektedir.

Katalog No	: 2
Müze Envanter No	: 1352
Buluntu Yeri	: Ağrı/Patnos
Levha	: II
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 8,5 cm.
Yükseklik	: 11 cm.
Hamur	: Koyu krem (5 YR 7/4)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: Orta kum
Pişme	: Kötü pişirilmiş, yarısı siyahlaşmış
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kırmızı (2.5 YR 5/6) ve siyah (5 YR 2.5/1)
Çizim No	: 2
Resim No	: 2

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Gövde üzerinde 2 adet karşılıklı ip delikli dikine kulp vardır. Boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda yatay 3 paralel boya bantlarıyla oluşturulmuş kulbun altından geniş bir dalga yapan 2 friz vardır. Üsttekinde üst banda asılı sola doğru kıvrık çengel, alt banda bitişik sağa doğru çengel motifi vardır. Alttaki frizde tek sıra küçük daire içine düzensiz bir şekilde yapılmış haç motifi vardır.

Katalog No	: 3
Müze Envanter No	: 87.94
Buluntu Yeri	: -
Levha	: II
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 7 cm.
Yükseklik	: 11.5 cm.

Hamur	: Koyu krem (7.5 YR 7/4)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Koyu kahve (5 YR 5/8) ve siyah (5 YR 2.5/1)
Çizim No	: 3
Resim No	: 3

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Boynu ile gövdesi üzerinde 3 yatay paralel boya bantlarıyla oluşturulmuş 2 friz vardır. Üsttekinde silik vaziyette dikine paralel çizgiler, alttakinde ise üstteki banda bitişik şekilde fistolar yer almaktadır. En alttaki bandın altında yatay ve paralel bir şekilde küçük dalga, ortada geniş dalga, altta yine küçük dalga motifi yer almaktadır.

Katalog No	: 4
Müze Envanter No	: 23.2000
Buluntu Yeri	: -
Levha	: II
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 4 cm.
Yükseklik	: 8.5 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Koyu kahverengi (5 YR 4/6)
Çizim No	: 4
Resim No	: 4

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Boynun altında metal kaplarda görülen çıkıntı vardır. Gövde üzerinde paralel kalın bant yer almaktadır.

Katalog No	: 5
Müze Envanter No	: 14.85
Buluntu Yeri	: Erzurum/Dadaş Köyü
Levha	: II
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 8,5 cm.
Yükseklik	: 10 cm.
Hamur	: Pembemsi devetüyü (5 YR 7/6)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kırmızı (10 R 5/6)
Çizim No	: 5
Resim No	: 5

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, yuvarlak gövdeli ve basit diplidir. Boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda yatay boya bantlarıyla oluşturulmuş frizde, sağa doğru peş peşe ok işareti, gövde üzerindeki banda bitişik üçgenlerin uç kısımları dibe kadar ulaşmaktadır. Üçgenlerin içinde banda bitişik olarak iç içe 3 üçgen daha vardır. Ağızdan içe doğru eğik şeritler görülmektedir. Gövdesini bezeyen uzun üçgen motifleriyle “Triangle Ware” türüne girmektedir.

Katalog No	: 6
Müze Envanter No	: 1351
Buluntu Yeri	: Ağrı/Patnos
Levha	: II
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 7 cm.
Yükseklik	: 13 cm.
Hamur	: Koyu krem (5 YR 7/6)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı

Bezeme : Kırmızı (2.5 YR 5/6) ve siyah (2.5 YR 2.5/1)
Çizim No : 6
Resim No : 6

Tanımı: Basit ağız kenarlı, yüksek boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Kabın düz ağız kenarlarının üzerinde ince ve kalın bant dizileri, omzu ile gövdesin üzerinde 6 yatay paralel bant vardır. Üstten 2. banda bitişik fisto motifi vardır. 4. ve 6. banda kısmen bitişik zig zag motifi vardır. Bu sayede üçgenler oluşmuştur. Bezemesiyle “Triangle Ware” türüne girmektedir.

Katalog No : 7
Müze Envanter No : 108.85
Buluntu Yeri : Muş/Sürügüden Köyü
Levha : III
Form : Çömlek
Yapım Tekniği : Çark
Çap : 8 cm.
Yükseklik : 10.5 cm.
Hamur : Koyu krem (7.5 YR 7/4)
Astar : Hamurunun renginde
Katkı : İnce kum
Pişme : İyi
Açkı : Açkılı
Bezeme : Kiremit (2.5 YR 5/6)
Çizim No : 7
Resim No : 7

Tanımı: Basit ağız kenarlı, yüksek boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Boynu ile dibe yakın kısımda bezemeler vardır. Boyunda kalın ve büyükçe düzensiz dalga motifi, boyunla gövde arasında yatay bant ve gövde üzerinde de peş peşe vaziyette boynuzlu geyik motifi vardır. Geyiklerin baş yapısı çok belirgin değildir ve gövdeleri boş bırakılmıştır.

Katalog No	: 8
Müze Envanter No	: 54.81
Buluntu Yeri	: -
Levha	: III
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 7 cm.
Yükseklik	: 10 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Kirli krem (7.5 YR 8/3)
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Siyah (2.5 YR 2.5/1)
Çizim No	: 8
Resim No	: 8

Tanımı: Dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, yüksek boyunlu, yuvarlak gövdeli, düz diplidir. Boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda 3 yatay paralel boya bant vardır. Altteki banda bitişik üçgenlerin uçları da dibe kadar inmektedir. Üçgenlerin içi dikine paralel hatlarla taranmıştır. Gövdesinde üçgen motifleri olduğu için "Triangle Ware"dir.

Katalog No	: 9
Müze Envanter No	: 1350
Buluntu Yeri	: Ağrı/Patnos'ta
Levha	: III
Form	: Çömlek
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 10 cm.
Yükseklik	: 15.5 cm.
Hamur	: Kremsi devetüyü (5 YR 7/8)
Astar	: Hamurunun renginde
Katkı	: Orta kum
Pişme	: Kötü pişirilmiş, dış kısmın yarısı siyahlanmış
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Koyu kırmızı (2.5 YR 4/6) ve siyah (5 YR 2.5/1)

Çizim No : 9

Resim No : 9

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, yuvarlak gövdeli ve basit diplidir. Gövde üzerinde iki adet karşılıklı ip delikli dikine kulp vardır. Omzunda paralel bant var. Banda bitişik ve ucu dibe doğru sarkan zig zag motifi ve üçgen ucu aşağı sarkan üçgenlerin içinde ince bir hat yer almaktadır. Üçgen motiflerinden anlaşılacağı üzere “Triangle Ware” türündendir.

Katalog No : 10

Müze Envanter No : 122.91

Buluntu Yeri : -

Levha : III

Form : Çömlek

Yapım Tekniği : Çark

Çap : 10 cm.

Yükseklik : 26 cm.

Hamur : Turuncumsu kahve (5 YR 6/6)

Astar : Hamurunun renginde

Katkı : Orta kum

Pişme : İyi

Açkı : Açkılı

Bezeme : Kırmızı (2.5 YR 5/8)

Çizim No : 10

Resim No : 10

Tanımı: Dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, yüksek boyunlu, yuvarlak gövdeli, yükseltilmiş (hafif) diplidir. Boynunda 2 paralel bant, boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda 3 yatay paralel boya bantlarıyla oluşturulmuş 2 friz vardır. Üsttekinde üçgenler üstteki banda, uçları da alttaki banda bitişiktir. Üçgenlerin içinde 29’ar adet nokta ve üçgenlerin arasında da tek merkezli daire motifi vardır. Alttaki frizde ise belli aralıklarla içlerinde 7’şer adet nokta olan daireler yer almaktadır. Bezemesiyle “Triangle Ware”dir.

B- Testiler:

Erzurum Müzesi’nde 3 adet Geç Demir Çağ testisi vardır. Bunlardan 1 tanesi dikey kulplu, diğer ikisi kulpsuz ve dar boyunlu, ayrıca bunlardan biri sivri diplidir.

Katalog No	: 11
Müze Envanter No	: 77.89
Buluntu Yeri	: Erzurum/Karayazı/Sarıtaş Köyü
Levha	: IV
Form	: Testi
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 7.5 cm.
Yükseklik	: 19.7 cm.
Hamur	: Açık devetüyü (5 YR 7/6)
Astar	: Krem (7.5 YR 7/3)
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kiremit (2.5 YR 4/8)
Çizim No	: 1
Resim No	: 11

Tanımı: Dar ve dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, alçak boyunlu, ovalimsi gövdeli, şişkin karnlı ve düz diplidir. İle bezenmiş olan kabın ağzın dış kısmında kalın bir bant yer almaktadır. Gövde üzerinde yer yer fırça darbesi ile yapılmış düzensiz noktalar vardır. Oldukça stilize edilmiş uzun vücutlu iri boynuzlu bir hayvan (geyik ?) gövde üzerinden ağza kadar uzanmaktadır.

Katalog No	: 12
Müze Envanter No	: 163.81
Buluntu Yeri	: -
Levha	: IV
Form	: Testi
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 5.5 cm.
Yükseklik	: 16 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Krem (7.5 YR 7/3), ağız içi ve gövdenin alt kısmı
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı

Bezeme : Kiremit (10 R 5/8) ve siyah (5 YR 2.5/1)
Çizim No : 2
Resim No : 12

Tanımı: Basit ağız kenarlı, yüksek boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Kabın boyundan başlayan oval kesitli kulbu omuzla birleşmektedir. Boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda boya bantlarıyla oluşturulmuş üç friz vardır. Bu frizlere paralel ince bantlar vardır. Boyun altındaki 1. frizde üst banda bağlı sola kıvrımlı volütler, 2. frizde fisto, 3. frizde fisto ve buna paralel durumda altta da fisto motifi ve şerit şeklindeki kulbun üstün de boya bezeme yer almaktadır. Gövdesini bezeyen yarım dairelerden oluşan fisto motifleriyle "Festoon Ware" türüne girmektedir

Katalog No : 13
Müze Envanter No : 204.81
Buluntu Yeri : -
Levha : IV
Form : Testi
Yapım Tekniği : Çark
Çap : 6 cm.
Yükseklik : 21.5 cm.
Hamur : Açık devetüyü (5 YR 7/4)
Astar : Devetüyü (5 YR 6/6)
Katkı : İnce kum
Pişme : İyi
Açkı : Açkılı
Bezeme : Kırmızı (2.5 YR 6/8)
Çizim No : 3
Resim No : 13

Tanımı: Dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, yüksek boyunlu, uzun ovalimsi gövdeli ve sivri diplidir. Boyun ile gövdesinin birleştiği kısımda 7 yatay paralel bant; 2. ve 3. bant arasındaki frizde de bantlara bitişik olarak düzensiz zig zag motifi vardır. Bu sayede üçgenler oluşmuştur. Ağız dış kısmında da boya bant yer almaktadır. Gövdesindeki üçgen bezemeleriyle "Triangle Ware" türündedir.

C- Amphora-rhyton:

Katalog No	: 14
Müze Envanter No	: 294.400
Buluntu Yeri	: -
Levha	: IV
Form	: Amphora-rhyton
Yapım Tekniği	: Çark
Çap	: 5.5 cm.
Yükseklik	: 21 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Kiremit (10 R 4/6)
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Krem (7.5 YR 8/4)
Çizim No	: 4a-b
Resim No	: 14

Tanımı: Basit ağız kenarlı, uzun boyunlu, yuvarlak karınlı ve dipte de çıkıntı halinde iki deliği olan kabın ağızdan başlayan oval kesitli, karşılıklı 2 dikey kulbu omuzla birleşmekte ve ağızda çıkıntı yapmaktadır. Boynu ile gövdesinin birleştiği kısımda ince boya bantlarıyla oluşturulmuş 3 paralel şeridi vardır. Tabanları alttaki şeride bağlanmış, ucu aşağı sarkık iç içe geçmiş şekilde 5 üçgen vardır. Bezemeleriyle “Triangle Ware”dir.

D- Matara:

Erzurum Müzesi’nde 2 adet Geç Demir Çağ matarası vardır. İkisi de gövde üzerinde 2 karşılıklı dikey kulpludur.

Katalog No	: 15
Müze Envanter No	: 53.81
Buluntu Yeri	: -
Levha	: V
Form	: Matara
Yapım Tekniği	: Kalıp
Çap	: 5.5 cm.
Yükseklik	: 25 cm.

Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Krem (7.5 YR 8/3)
Katkı	: İnce kum
Pişme	: İyi
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kırmızı (2.5 YR 5/6)
Çizim No	: 1a-b
Resim No	: 15

Tanımı: Basit ağız kenarlı, alçak boyunlu, küresel gövdeli ve düz diplidir. Gövde üzerinde 2 karşılıklı şerit dikey kulp vardır. İki yüzünde tek merkezli iç içe 6 dairesel bant vardır. Merkezdeki bandın içinde çarpı motifi vardır.

Katalog No	: 16
Müze Envanter No	: 12.96
Buluntu Yeri	: Ağrı/Patnos
Levha	: V
Form	: Matara
Yapım Tekniği	: Kalıp
Çap	: 6.5 cm.
Yükseklik	: 23.2 cm.
Hamur	: Devetüyü (5 YR 6/6)
Astar	: Sarımsı krem (7.5 YR 8/4)
Katkı	: Orta kum
Pişme	: Orta
Açkı	: Açkılı
Bezeme	: Kiremit (10 R 5/6) ve siyah (5 YR 2.5/1)
Çizim No	: 2a-c
Resim No	: 16

Tanımı: Dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, alçak boyunlu, küresel gövdeli ve düz diplidir. Gövde üzerinde 2 adet karşılıklı dikey şerit kulp vardır. Boya ile bezenmiş mataranın bir yüzünde tek merkezli iç içe 6 dairesel bant vardır. Ortada tek merkezli daire, sonraki 2. bandın üzerinde şeritler, 4. bandın üzerinde yarım dairelerden oluşan fisto motifi vardır. Diğer yüzde tek merkezli iç içe 6 dairesel bant vardır. Her paralel ikişer bant arasında ki frizlerin 1.'sinde birbirini takip eden ok, 2. frizde silinmiş çeşitli motifler vardır. Boyun ile kulplar arasında paralel bant

arasındaki frizde, boyun ile kulp arasında karşılıklı çarpı motifi vardır. Her iki kulp üzerinde ok işaretine benzer bezemeler yer almaktadır.

Bu seramikler üzerinde uygulanan krem renkli kalın bir astar hem Orta Anadolu⁸ hem de Doğu Anadolu merkezlerinden⁹ (Lev. I) bilinen belirgin bir GDC özelliğidir. Söz konusu çanak çömlekler Doğu Anadolu ve İran Azerbaycanı merkezlerinde bulunanlarla yakın benzerlik gösterir¹⁰. “Triangle Ware”in kökeni sorununda¹¹, Geç Demir Çağı’nda İran’da kesin olan Akhamenid tabakalarında ve Hasanlu IIIB ve IIIA’da seramiğin az¹² olması nedeniyle ithal olduğu düşünülürken¹³ son yıllardaki araştırmaların artmasıyla Orta Anadolu ile bir ilişkiden¹⁴ söz etmek olasıdır¹⁵. Dolayısıyla GDC boyalı seramik geleneğinin ortaya çıkışında Orta Anadolu’dan gelen etkilerin önemli bir rolü olduğu önerilebilir¹⁶.

⁸ Bu tekniğin tipik örnekleri için bkz. Boğazköy (Seeher 1995, 249-261), Elbistan Karahöyük’te (Özgüç 1971, lev. XXIII/1, res. 60), Eskiypar (Bayburtluoğlu 1979, lev. 178/23-24), Kültepe (Özgüç 1971, lev. XX/1-2, XXI/1a-b, lev. XXIII/2), Maşat Höyük (Özgüç 1982, lev. 73/6, şek. L/3, lev. 78/1, şek. 161, lev. 68/4, lev. 80/11a-b), Pazarlı (Koşay 1941, lev. LII-LIII).

⁹ Bu tekniğin tipik örnekleri Büyüktepe (Sagona 1991, 305-311; 1992a, 29-46; 1992b, 193-198), Cimintepeler II (Summers 1993, 85-108), Çavuştepe (Sevin 1998, 716), Elmalık (Sevin 1985, 287-295), Erzincan/Altıntepeler (Özgüç 1966, 1vdd.; Summers 1993, 85-108; Emre 1969, 279-294), Eski Norgüh (Tarhan ve diğ. 1977, 274-307), İmikuşağı (Sevin 1995, 1-; 1982, 123-131; 1983, 137-143; 1984, 93-102; 1985, 163-179), Karagündüz (Sevin 1998, 715-726; Sevin ve diğ. 1995, 337-363), Köşkerbaba (Bilgi 1984, 49-54), Patnos/Paşatepe (Koroğlu 1995, 25-32), Sos Höyük (Sagona ve diğ. 1997b, 245-250), Van Kalesi (Tarhan ve diğ. 1992, 407-429) Özfirat 2005a, 148-150; 2007, 118-119; Marro-Özfirat 2005, 333; Özfirat-Marro 2007, 15, Res. 12; Özfirat 2006a, 200, fig. 25, 26.

¹⁰ Kroll 2000, 131-138; Marro ve Özfirat 2005, 333; Özfirat 2005a, 149; Sevin 1998, 718; 2002, 480.

¹¹ Sevin 1998, 718.

¹² Ditmann 1985; Dyson 1965; Kroll 1975; 1976; Stronach 1974; 1978; Summer 1986; Young 1965

¹³ Dyson 1965, 204; Dyson-Muscarella 1989, 4

¹⁴ Emre 1969, 287; Koroğlu 1995, 28 vd.; Muscarella 1971, 48; 1973, 70.

¹⁵ Orta Anadolu’da Geç Demir Çağı’nda triangle ware ile benzeşen motifler Alaca Höyük (Koşay 1951, lev. XXXIX/res. 1), Çengeltepe (Ünal 1968, 126, şek. 17, res. 48, şek. 20), Kaman/Kalehöyük (Omura 1992, lev. V/5, res. II/6, lev. VI/2), Maşat Höyük (Özgüç 1982, 60, lev. 76/1a-d), Tilkigediği Tepe (Summers/Summers/Ahmet 1995, fig. 3/5), Turhal Kalesi (Durbin 1971, fig. 3/4), Porsuk (Dupre’ 1983, pl. 79/127, 83/176, 84/189, 90/238, 92/255) ve Sulusaray’da (Özcan 1992, 169, res. 4a-b, şek. 2) görülmektedir.

¹⁶ Prof. Dr. Veli Sevin ile sözlü konuşmamız neticesinde boyalı seramikte İran’ın periferik, Orta Anadolu’nun ise anavatani olduğunu söylemiştir. Bu değerli fikrini benimle paylaştığı için kendisine teşekkür ederim.

“Triangle Ware” türü seramiğin yayıldığı geniş alan içerisinde, Orta Anadolu Geç Demir Çağı boyalı çanak çömleği ile Doğu Anadolu Geç Demir Çağı çanak çömleği arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Doğu Anadolu seramiklerindeki bezemelerin ağız kenarına yapılış biçiminin, Orta Anadolu Geç Demir Çağı seramiğinde de yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz¹⁷. Bilindiği üzere asılı üçgen ve fisto motifleri, yerel ve çevre kültürlerden gelen bezemelerle birlikte Orta Anadolu’da da yaygın bir biçimde kullanılmaktadır¹⁸.

Doğu Anadolu ve Transkafkasya’daki boyalı çanak-çömlek geleneğinin geçmişi Kalkolitik Dönem’den itibaren başladığı bilinmektedir¹⁹. Erken Demir Çağı’nda az sayıda da olsa boya bezemeli seramikler bulunmaktadır. Urartu döneminde ise polikrom çanak-çömlek geleneğinden söz edilemez²⁰. Urartu merkezlerinde yapılan kazılarda, Urartu tabakasının üzerinde daha geç döneme ait tabakalarda yeni kültürü temsil eden farklı stilde çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Urartu sonrası Doğu Anadolu’ya yeni bir halk ya da halkların “Triangle Ware” ve “Festoon Ware” türündeki bu kapları getirdiklerine işaret ederler²¹.

Malatya/Köşkerbaba²² ve Elazığ/İmikuşağı’nın²³ 5. yapı katından ele geçen “Triangle Ware” çanak çömlekleri kremden açık kiremit rengine kadar değişen renklerde astarlı ve ağızlıdır. Üzerleri kızıl kahverenginde boya ile yapılmış üçgenlerle süslüdür. İçleri dikine hatlarla doldurulmuş olan bu üçgenler kapların boyun kısımlarındaki yatay bir çizgiden aşağı doğru sarkıtılmıştır. Açık renk zemin

¹⁷ Özgüç 1971, lev. XIV/1, res. 17-19; Özgüç 1982, şek. H/19, I/1, 7.

¹⁸ Sözü edilen malzeme, merkezi Kızılırmak kavsi olan, güney sınırını Toros dağları, doğu sınırını Bayburt-Erzincan bölgesi ve Elbistan ovası, batı sınırını Eskişehir-Afyon bölgesi ve kuzey sınırını Samsun-Sinop illeri de dahil olmak üzere Orta Karadeniz bölgesinin oluşturduğu çok geniş bir alan içinde görülmektedir. Dönmez 1994, 1 vdd.; Durbin 1971, 98 vdd.; Özgüç 1971, 13 vdd., 67 vdd.; 1982, 49 vdd.

¹⁹ Kalkolitik Çağ’da “Halaf Boyalı Seramiği” olarak bilinen türden sonra Geç Kalkolitik/Erken Tunç Çağı’nda “Ubeyd Boyalı Seramiği”, Orta ve Geç Tunç Çağı’nda “Van-Urmiye Boyalıları” ile “Habur Boyalıları” devamında görülen “Nuzi Boyalıları” ve Erken Demir Çağı’nda çok az da olsa boyalı seramik geleneği devam etmiştir. İkinci bin yıl çanak-çömleği için bkz. Çilingiroğlu 1984, 129 vdd.; 1994, 1 vdd.; Muscarella 1994, 139 vdd.; Özfırat 2001, 1 vdd.; 2005, 139-152, fig. 15-18; 2006, 186, fig. 11; Özfırat-Marro 2007, 7-8; Rubinson 1994, 199 vdd.;

²⁰ Ditmann 1985; Dyson 1965; Köroğlu 1995, 27; Kroll 1975; 1976; Stronach 1974; 1978; Summer 1986.

²¹ Sevin 2002, 481.

²² Bilgi 1991, fig. 02.11.2; Ökse 1988, 81 vdd., çiz. 590-91, lev. 7

²³ Sevin 1995, 1 vd.; 1982, 123-131; 1983, 137-143; 1984, 93-102; 1985, 163-179.

üzerine koyu kırmızı boya ile yapılmış bezemeler içeren bir testiye ait küçük bir parça kuzeybatı İran'da görünen örneklerle tam benzerlik içindedir.

Orta Karadeniz Bölgesi'nde Samsun'da İkiztepe²⁴, Akalan, Kara Samsun, Kayapınar, Sinop'ta Kovuklukaya²⁵, Amasya ve Samsun'da Civek Tepe, Aliğa Pınarı, Küçük Küllük Tepe, Onhoroz Tepe, Oymaağaç-Kalebaşı, Yeniköy, Ayvalıpınar I ve Karatepe'de GDC seramikleri ele geçirilmiştir. Güneydoğu Anadolu'dan Üçtepe'yi²⁶ de eklemek gerekir.

Erzincan'da triangle ware türü çanak-çömlekler Altintepe²⁷, Cimintepe II²⁸ ve Kaleciktepe²⁹, Bayburt/Büyüktepe'de³⁰ görülmektedir. Ayrıca Bayburt'ta Çengiler ve Kilise Tepe'de "Tulip Bowl", Hamza ve Çidemtepe'de de GDC seramikleri görülmektedir³¹. GDC höyüklerinden Altintepe, İmikuşağı'nda mimari kalıntılar varken Van Kalesi Höyüğü ve İmikuşağı'nda küçük buluntu ele geçirilmiştir.

Doğu Anadolu'da "Triangle Ware" bezemenin en yaygın olarak görüldüğü bölge Van Gölü Havzasıdır. Van Kalesi ile Van Kalesi Höyüğü'nün eski³² ve yeni kazıları³³, Çavuştepe Yukarı Kale, Yeşilalıç II³⁴, Elmalık (Zivistan)³⁵, Eski Norgüh³⁶ ve Karagündüz Höyüğü'nde³⁷ ele geçen çanak-çömlekler üzerinde kompozisyonun ana unsuru olarak beliren "Triangle Ware" türü bezeme, Patnos/Paşatepe'de bulunmuş kadın yüzü betimli bir çömlek³⁸ ile Ahlat

²⁴ Bilgi 1999a, 28, fig. 5, 6, res. 11.

²⁵ Dönmez 2005, 3; 2007, 61

²⁶ K. Köroğlu Ziyaret Tepe, Kavuşan, Salat Tepe, Gricano, Hırbemerdon ve Üçtepe'yi de bu merkezlere dahil ederek bölgesel karakteri ağır basan seramiklerin Geç Demir Çağı'na tarihlenebileceği öngörülse bile, bunların Hellenistik döneme tarihlenmeleri gerektiğini bildirmektedir. Köroğlu 2008, 337 vdd., res. 2-5.

²⁷ Emre 1969, res. 20-22, lev. IV/1-3

²⁸ Summers 1993, res. 6/1-19

²⁹ Özkorucuklu 1995, res. 3-4.

³⁰ Parker 1996, 90, fig. 5; Sagona 1992a, 29 vdd.; 1992b, 193 vdd.

³¹ Sagona 1991, 397 vdd..

³² Sevin 1998, lev. 5/2, 6; 2002; Von der Osten 1952, abb. III/1, IV/1, V/1, 3, VI/1-4.

³³ Sevin 1998, lev. 5/1, 3, 5; 2002; Tarhan 1994, fig. 18/1-2.

³⁴ Özfırat 2005a, 148-150; Sevin 1985, res. 2-5; 1998, 716.

³⁵ Sevin 1985, 288 vd., res. 1/1-4; 1998, 716

³⁶ Sevin 1998, lev. 5/9.

³⁷ Sevin 1998, lev. 2/1-7, 3/1-11; 2002, 476 vd.

³⁸ Köroğlu 1995, res. 1.

Müzesi'ndeki kadın yüzlü kap parçalarında³⁹ ise, kompozisyonun tamamlayıcı unsuru olarak kullanılmıştır⁴⁰.

Figürlü bezeme Demir Çağı'nda hem Batı İran'da hem de Orta Anadolu'da siluet teknikte ortaya çıkmış ve uygulanmıştır⁴¹. Batı İran'da M.Ö. 10-9. yüzyıl arasına tarihlenen Sialk B seramiğinde görülen bu teknikte hayvan figürleri⁴² konu olarak işlenmiştir. Ancak Sialk B seramikleri yerel üretimin temsilcileridir ve Batı İran'da yayılamamıştır. Söz konusu bezeme Orta Anadolu'da da Erken Demir Çağ'da ortaya çıkmış ve Kızılırmak kavsi içinde ve güneyinde oldukça yaygınlaşmış Hellenistik Çağ içlerine kadar ulaşmıştır. Ayrıca Karagündüz Höyüğü'nde ele geçirilmiş olan karşılıklı duruş pozisyonundaki iki aslan, su kuşu ve hangi hayvanlara ait olduğu anlaşılamayan figürlerin yer aldığı çömlek parçaları⁴³, Adana Müzesi'nde yonca ağızlı testiler üzerinde su kuşu⁴⁴, stilize aslan⁴⁵ ve diğerinde ise dağ keçisi⁴⁶ motiflerinin olması, Kars Müzesi'nde bir çömlek üzerinde horoz⁴⁷ ve amphora-rhyton üzerinde su kuşu motifi, Erzurum Müzesi'nde bir çömlek üzerinde geyik⁴⁸ (Res. 7, Lev. II/7) ve testi üzerinde stilize halde boynuzlu geyik (Res. 11, Lev. IV/1), Van Kalesi'nde bulunan siluet teknikli kuş figürlerinin yer aldığı bir çömlek parçası ve aynı teknikle yapılmış Bayburt/Büyüktepe'den⁴⁹ çıkarılan bir parça üzerinde geyik resmi olması Van Gölü Havzası'nda Orta Anadolu'da olduğu gibi GDÇ'nda figürlü bir bezeme geleneği olduğu konusunda önemli ipuçları vermektedir.

İçî noktalarla bezenmiş üçgen motifi (Lev. III/10) Orta Anadolu GDÇ'nda oldukça yaygındır. İnce kontur çizgileri siyah renk boya ile çizildikten sonra bunların içî kiremit renkte boya ile ya da içî taramalı üçgen motifi de sevilerek kullanılmıştır⁵⁰.

³⁹ Köroğlu 1995, res. 2-4

⁴⁰ Dönmez 2000, 7.

⁴¹ Dönmez 2000, 7.

⁴² Ghirshman 1937, PLIX/1-4

⁴³ Kaygaz 2002, 107, lev. 46/1, 2-4, 5-6; Sevin 2002, 479-480, fig. 4/1-5, Fig. 5/1-3.

⁴⁴ Sevin 2002, 480, fig. 5/4; Taşyürek 1977, 190, res. 8.

⁴⁵ Dönmez 2000, 5, res. 1-2; Taşyürek 1977, 176, fig. 1, res. 1a-e.

⁴⁶ Taşyürek 1977, 176, res. 2a-c.

⁴⁷ Belli ve Ceylan 2002, 121-122; Ceylan 2001, 33, 57, lev. XVI.

⁴⁸ Geyik figürleri Alishar Höyük (Akurgal 1955, abb. 42, 44) ve Maşat Höyük'te (Özgüç 1982, lev. 74/4, 8) görülmektedir.

⁴⁹ Sagona 1993.

⁵⁰ Sevin 1998, 716.

Daha doğu ve kuzeydoğuda ise GDC türünde seramikler, Ermenistan, Azerbaycan⁵¹, İran'da Hasanlu IIIB (Geç evre)⁵² ve IIIA⁵³, Qalatgah⁵⁴, Ziyiye⁵⁵, Kale İsmail Ağa⁵⁶, Yanıktepe⁵⁷, Kale Khezerlu⁵⁸ ve Kız Kalesi'nden⁵⁹ tanınmaktadır.

“Triangle Ware”, kuzeybatı İran'ın hiçbir Akhamenid öncesi yerleşiminde rastlanmaz. Hasanlu'nun GDC'ı seviyelerinin iyi korunmamış olması, Haftavan Tepe'nin⁶⁰ Akhamenid savunma sistemi ile ilişkilendirilen seramiğin azlığı ve Pasargade'nin kesin olarak Part öncesi katmanlara ait olan seramik malzemenin azlığı, Akamenid seramiğini bir nevi belirsiz kılar. Kuzeybatı İran'daki Bastam, Karmir-Blur, Arin-Berd ve Armavir, en önemlisi Doğu Anadolu'da ki Çavuştepe, Kef Kalesi ve Kayalidere Urartu Kale yerleşimlerinde yapılan kapsamlı kazılarda bu seramik gruplarına rastlanmaz. Bu nedenle Urartu sonrası bir tarihlenmeyi (M.Ö. 6.-4. Y.Y.) olanaklı kılar. Bu seramik türünün Van Kalesi ve Altın-tepe'de ise geç yapı katlarından geldiği anlaşılmaktadır. Urartu merkezlerinde yapılan kazılar, “Triangle Ware” ve “Festoon Ware” türü çanak çömleğinin Urartu tabakalarında bulunmadığını ve ele geçen merkezlerde geç tabakalardan geldiğini göstermektedir. Örneğin Kuzeybatı İran'da Bastam'da boyalı seramik Urartu katlarında değil, kalenin yıkılışından sonra görülen monokrom Med seramiğinin arkasından ortaya çıkmıştır⁶¹. “Triangle Ware” ve “Festoon Ware” türü seramiğin ortaya çıkış tarihini Demir III döneminin ilk yarısına doğru çıkararak bazı görüşler olmakla birlikte⁶², Kroll'un da belirttiği gibi ne Urartu kalelerindeki buluntular ne de Stronach'ın⁶³ yeniden değerlendirdiği İran ve özellikle “Achaemenid Village I/Akhamenid Köyü I” malzemesi, bunların Akhamenidler zamanından önceye gitmediğini göstermektedir.

Akhamenid dönemi üçgen ve fisto bezemeli çanak çömlekler, “Triangle Ware” ve “Festoon Ware” olarak adlandırılan grubun geniş anlamda yayılım alanı,

⁵¹ Dyson 1999, 8a, e-f, 8b, a-e; Kroll 1974, 1.

⁵² Dyson-Muscarella 1989, 4; Kroll 1977, 105.

⁵³ Dyson 1965, 204; 1999, fig. 3, b.

⁵⁴ Muscarella 1971, 46, res. a

⁵⁵ Dyson 1965, res. 9

⁵⁶ Kroll 1977, 105 vdd., res. 6/1-4

⁵⁷ Burney 1962, lev. XLV/31

⁵⁸ Kroll 1976, 20 vd. res. 2

⁵⁹ Kroll 1976, 57 vd. res. 20/6-16.

⁶⁰ Burney 1973, 165-169.

⁶¹ Kroll 1976, 163 vdd.

⁶² Dyson 1965, 193 vdd.; Meade 1968, 121 vdd.; Young 1965, 53 vdd.

⁶³ Stronach 1974, 241 vdd.

bazı yerel özellikler ve farklılıklarla birlikte Kuzeybatı İran⁶⁴, Doğu'da Kuzey Pakistan'dan⁶⁵, kuzeyde Kafkasya, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu'ya kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır.

Doğu Anadolu'daki merkezler arasında Van Kalesi, Kalecik, Patnos/Paşatepe Altintepe, Van/Zernaki Tepe ve Elazığ/Kaleköy⁶⁶ örnekleri sayılabilir. Van Aşağı Şehir'de yürütülen kazılardan çıkan seramikler yanlışlıkla von der Osten tarafından Urartu olarak yayınlanmıştı. Daha sonraki yıllarda Tarhan tarafından Van Kalesi ve Höyüğü'nde yapılan kazılarla⁶⁷ GDÇ seramiği tanımlanmış ve tabakalaşma konusunda bilgi verilmiştir. Aynı şekilde von der Osten Altintepe'nin boyalı seramiğine kısaca değinerek, Van'daki seramiklere dayanarak Urartu olarak tanımlar. Von der Osten'in verdiği tarihlenmeye dayanarak, Kutlu Emre Altintepe boyalı çanak çömleğini Urartu olarak yayınlamıştır⁶⁸. Urartu yapılarında bulunup yayınlanmış boyalı seramik oldukça azdır. Karmir-Blur'da⁶⁹ ele geçmiş olan çizme biçimli bir kap ve Burhan Gülkan'ın⁷⁰ Urartu çömlekçisi olarak yayınladığı beyaz boya bezekli kap GDÇ'na ait olmalıdır. Van/Elmalık (Zivistan)'daki boya bezemeli bazı çanak çömlekleri Altan Çilingiroğlu II. Binyıla, Oktay Belli ve Alpaslan Ceylan Sarıkamış-Yoğunhasan Kalesi'nde bulunan ve Orta Tunç Çağı'na tarihlenen⁷¹ polikrom boya bezemeli çömlek aslında "Festoon Ware" grubuna ait olabileceği düşünülür. O. Aytuğ Taşyürek'in⁷² Urartu olarak yayınladığı seramiklerden testi "Triangle Ware", diğerleri ise boya bezemeli GDÇ seramikleri olmalıdır.

Son zamanlarda Antonio Sagona, Alpaslan Ceylan ve Aynur Özfırat'ın Doğu Anadolu yüzey araştırmalarında da birçok merkez bulunmuştur. Alpaslan Ceylan Erzincan'da Saztepe, Beykomu, Saygılı höyükleri, Haramidere Yerleşmesi, Karakaya Kalesi; Erzurum'da Pasinler Kalesi; Iğdır'da Melekli/Kültepe, Kars'da Yoğunhasan (Karapınar) Kalesi'nde boyalı seramik bulurken⁷³ özellikle Aynur Özfırat'ın Van, Ağrı ve Iğdır illerinde yapmış olduğu yüzey araştırmasında; Van'da GDÇ'ı izleri hem düzlük alanlardaki yerleşimlerde hem de kalelerde

⁶⁴ Kroll 2000, 131-138.

⁶⁵ Dittmann 1984, 189 vdd.

⁶⁶ Bakır 2007, 2, çiz. 1.

⁶⁷ Sevin 1994, 221 vdd.; Tarhan-Sevin 1992, 1086, 1093 Katalog 1-3.

⁶⁸ Kroll 1975, 71 vdd.; Summers 1993, 85 vdd.

⁶⁹ Piotrovsky 1969, fig. 47.

⁷⁰ Gülkan 2005, 91-94.

⁷¹ Belli ve Ceylan 2002, 121-122; Ceylan 2001, 33, 57, lev. XVI; Ceylan 2008, 117.

⁷² Taşyürek 1977, res. 1/a-e, fig. 1, res. 2a-c, 3a-b, 4, 5, 8, 9.

⁷³ Ceylan 2002, 313, res 2; 2008, 117.

bulunmuştur: Arın Höyüğü⁷⁴, Baklatepe, Abdullah Çeşmesi, Kilisetepe, Cargavattepe, Aşağı Gölalan, Çavuşbaşı, Çaldıran Kalesi, Yeşilalıç Kalesi II, Sazlıkyanı, Koltuklar'da ise yerleşime ait kalıntılar ve *pithos* gömü içeren mezarlık alan varken, en ilginç Şafak Bulakları'nda küçük yığma taşların üzerine işlenmemiş iri taşlardan bir platform ve yakınındaki ocağın varlığı buranın dinî törenler için kullanılmış bir kutsal alan olduğunu düşündürür⁷⁵. Ağrı ve Iğdır'da Sazlıktepe, Çimen, Bulakbaşı ve Çetenli; Van'da Yalçinkaya, Tuzla, Geletepe ve Toptepe⁷⁶. Ağrı'da Şehitlik/Usibiti, Aşağı Mollahasan, Otbiçer/İremir I, Bağdişan, Giriktepe höyükleri; Umuttepe, Çavuşbaşı, Dizginkale, Aşağı Mutlu, Bajergeh kaleleri ve Su Deposu, Kümbet nekropollerini⁷⁷ tespit edilmiştir. Van Gölü Havzasının doğu kıyısının, batı kıyıları ve Ağrı-Iğdır bölgesinin aksine GDÇ'nda çok daha yoğun bir yerleşmeye sahne olduğu belirtilmiştir⁷⁸.

Sonuç olarak üzerindeki aslı üçgenler dolayısıyla "Triangle Ware", yarım daireler dolayısıyla da "Festoon Ware" ile ilişkiye soktuğumuz; hamur ve astar özellikleri yönünden de bu gruplara benzeyen Erzurum Müzesi'nde muhafaza edilen bu boyalı seramikler Akhamenid dönemine tarihlenir. Araştırmalar ilerledikçe Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Transkafkasya'da yeterince bilinmeyen Urartu sonrası Akhamenid dönem ve boyalı çanak çömlekler hakkında bilgilerimiz artacaktır.

⁷⁴ Özfirat ve Marro 2004, 306.

⁷⁵ Özfirat 2005a, 148-150; 2007, 118-119.

⁷⁶ Marro-Özfirat 2005, 333; Özfirat-Marro 2007, 15, res. 12

⁷⁷ Özfirat 2006a, 200, fig. 25, 26

⁷⁸ Özfirat 2006b, 150.

KAYNAKÇA

- Akurgal 1995 : Akurgal, E., *Phrygische Kunst*, Ankara 1955 : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bahar 1999 : Bahar, H., *Demir Çağında Konya ve Çevresi*, Konya.
- Bakır 2007 : Bakır, T., “Kale Köy (Elazığ) Kazıları Demir Çağ Buluntuları”, *Doğu'dan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, Ed. B. Can-M. Işıklı, Erzurum: 1-8.
- Başaran 1989 : Başaran, S., “Çavuştepe Madencilik Atölyesi”, *Jale İnan Armağanı*, İstanbul: 443-448.
- Bayburtluoğlu 1979: Bayburtluoğlu, I., “Eskiyapar Phryg Çağı”, *VIII. Türk Tarih Kongresi 1*, Ankara: 293-303.
- Belli-Ceylan 2002: Belli, O., ve Ceylan, A., “Kuzeydoğu Anadolu'da bir Tunç Çağı ve Urartu Kalesi: Yoğunhasan”, *TÜBA-AR 5*: 119-142.
- Bilgi 1984 : Bilgi, Ö., “1983 Dönemi Malatya-Köşkerbaba Höyük Kurtarma Kazıları”, 4. Kazı Sonuçları Toplantısı (Ankara, 8-12 Şubat 1982), 49-54, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Bilgi 1991 : Bilgi, Ö., “Köşkerbaba Höyük Demirçağ çanak-çömleği -Iron Age Pottery from Köşkerbaba Höyük”, eds. A. Çilingiroğlu-D. French, *Anatolian Iron Ages 2*, The Proceeding of the second Iron ages Colloquium held at İzmir, 4-8 May 1987: 11-28.
- Bilgi 1999 : Bilgi, Ö., “İkiztepe in the Late Iron Age”, *Anatolian Studies* 49: 27-54.
- Bilgiç-Öğün1964: Bilgiç, E. ve Öğün, B., “1964 Adilcevaz Kef Kalesi Kazıları”, *Anadolu VIII*: 65-92.
- Burney 1962 : Burney, C.A., “The Excavations at Yanık Tepe, Azerbaijan, 1961 Second Preliminary Report”, *Iraq XXIV*:134-53.
- Burney 1973 : Burney, C.A., “Excavations at Haftavantepe 1971: Third Preliminary Report”, *Iran XI*: 153-72.
- Ceylan 2001 : Ceylan, A., *Sarıkamış, Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 228, Erzurum.
- Ceylan 2002 : Ceylan, A., “2001 Yılı Erzincan, Erzurum ve Kars İlleri Yüzey Araştırması”, *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı II* (Ankara, 27-31 Mayıs 2002), 311-324, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Ceylan 2008 : Ceylan, A., *Doğu Anadolu Araştırmaları (Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır, 1998-2008)*, Güneş vakfi Yayınları, Erzurum.

- Çilingiroğlu 1997: Çilingiroğlu, A., "The Second Millenium painted pottery tradition of the Van Lake Basin", *Anatolian Studies* 34: 129-139.
- Çilingiroğlu 1994: Çilingiroğlu, A., "Van Gölü Havzasında Üretilen M.Ö. İkinci Binyıl Boyalı Çanak Çömleği", *Arkeoloji Dergisi* II: 1-31.
- Dittmann 1984 : Dittmann, R., "Problems in The Identification of an Achaemenian and Mauryan Horizon in North-Pakistan", *Archaologische Mitteilungen aus Iran* 17: 155-193.
- Dönmez 1994 : Dönmez, Ş., *Orta Anadolu Geç Demir Çağı Boya Bezekli Çanak Çömleği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalı –yayınlanmamış- Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dönmez 2000 : Dönmez, Ş., "Adana Müzesi'nden Boya Bezekli Bir Geç Demir Çağı Testisi", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* I: 5-8.
- Dönmez 2005 : Dönmez, Ş., "Yeni Bulguların Işığında Orta Karadeniz Bölgesi Demir Çağı Çanak-Çömleğine Bir Bakış", *Anadolu/Anatolia* 28, Ankara: 1-17.
- Dönmez 2007 : Dönmez, Ş., "Sinop province during the Iron Age in the Light of new research", *Anatolia Antiqua* XV: 59-65.
- Dupré 1983 : Dupré, S., *Porsuk I. La Céramique de l'Age du Bronze et de l'Age du Fer*, Paris.
- Durbin 1971 : Durbin, G. E. S., "Iron Age Pottery from the Provinces of Tokat and Sivas", *Anatolian Studies* XXI, London: 99-124.
- Dyson 1965 : Dyson, R.H., "Problems of Protohistoric Iran as seen from Hasanlu," *Journal of Near Eastern Studies* 24: 193-217.
- Dyson-Muscarella 1989: Dyson, R.H. ve Muscarella, O.W., "Consturcting the Chronology and Historical Implications of Hasanlu IV", *Iran* XXVII: 1-27.
- Emre 1969 : Emre, K., "Altıntepe'de Urartu Keramiği", *Belleten* 131: 279-289.
- Ghirshman 1954: Ghirshman, R., *Mémoires de la Mission Archéologique en Iran, XXXVI. Village Perse-Achéménide*, Paris.
- Gülkan 2005 : Gülkan, B., "Haluk Perk Koleksiyonu'ndan Beyaz Boya Bezekli Minyatür Bir Çömlek", Tuliya I, (Ed. Şevket Dönmez), İstanbul: 91-94.
- Güneri 1988 : Güneri, S., "Erzurum Çevresindeki Höyüklerin Yüzey Araştırması", 5. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* II (21 Mart 1991), 45-76, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

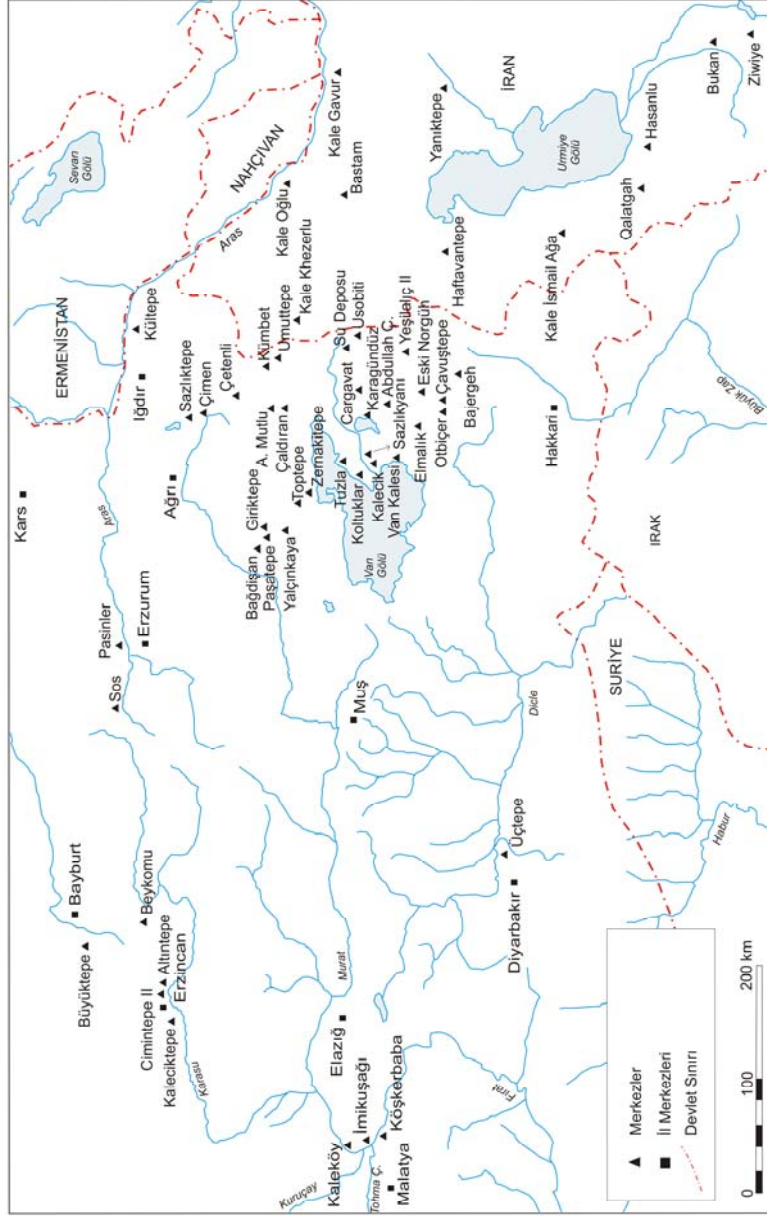
- Kaygaz 2002 : Kaygaz, N., *Doğu Anadolu Geç Demir Çağ Merkezleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalı –yayınlanmamış- Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Koşay 1941 : Koşay, H. Z., *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı*, Ankara.
- Koşay 1951 : Koşay, H. Z., *Alacahöyük Kazısı 1937-1939'daki Çalışmalar ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.
- Koşay-Akok 1966: Koşay, H. Z., Akok, M., *Alacahöyük Kazısı 1940-1948'deki Çalışmalara Ait İlk Rapor*, Ankara.
- Köroğlu 1995 : Köroğlu, K., “Doğu Anadolu Kökenli İnsan (Kadın) Yüzlü Kaplar”, *Arkeoloji ve Sanat* 68: 25-32.
- Köroğlu 2008 : Köroğlu, K., “*Yukarı Dicle bölgesinde Yeni Asur Krallığı sonrasına ilişkin kültürel değişimin tanımlanması: Geç Demir Çağı ve Hellenistik Dönem'in izleri*”, Muhibbe Darga Armağanı, (Haz. T. Tarhan, A. Tibet, E. Konyar), İstanbul: 335-344.
- Kroll 1975 : Kroll, S., “Eine Schüssel der Triangle Ware aus Azarbaidshan”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran* VIII: 71-4.
- Kroll 1976 : Kroll, S., “Keramik Urartäischer Festungen in Iran”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran*, Ergänzungsband 2, Berlin.
- Kroll 1977 : Kroll, S., “Die Oberflächende Des Urartu-Surveys 1976”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran* X: 83-118.
- Kroll 2000 : Kroll, S., “Nordwest-Iran in achaimenidischer Zeit. Zur Verbreitung der Classic Triangle Ware”, Otar Lordkipanidze zum siebzigsten Geburtstag: Iberien (Königreich Kartli) und seine Nachbarn in achaimenidischer und nachachaimenidischer Zeit, Acten des internationalen Symposiums in T'bilisi, Georgien, vom 28.9.-3.10.1997, *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan* 32: 131-138.
- Marro-Özfirat 2005: Marro, C. ve A. Özfirat, “Pre-classical Survey in Eastern Turkey. Third Preliminary Report: Doğubayazıt and the Eastern shore of Lake Van”, *Anatolia Antiqua* XIII: 319-356.
- Meade 1968 : Meade, C.G., “Luristan in the First Half of the First Millennium B.C.” *Iran* VI: 121-125.

- Mikami-Omura 1987 : Mikami,T., Omura, S., “1986 Kırşehir İli Sınırları İçinde Yapılan Yüzeysel Araştırmaları”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II* (21 Mart 1991), 123-156, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Muscarella 1971: Muscarella, O.W., “Qalatqah:An Urartian Site in Northwestern Iran”, *Expedition* 13/3-4: 44-49.
- Muscarella 1973: Muscarella, O.W., “Excavations at Agrab Tepe”, *Metropolitan Museum Journal* 8: 47-76.
- Muscarella 1994: Muscarella, O.W., “North Western Iran: Bronz Age to Iron Age”, *Anatolian Iron Ages 3*, Ankara: 139-155.
- Omura 1992 : Omura, S., *Kaman-Kalehöyük 1*, Tokyo.
- Ökse 1988 : Ökse, T., *Mittleisenzeitliche Keramik Zentral-Ost Anatoliens*, Berlin: Berliner Beiträge zum Vorderen Orient, Band 9.
- Özcan 1992 : Özcan, B., “Sulusaray-1990 Kurtarma Kazısı”, *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri* (Ankara, 29-30 Nisan 1991), 167-200, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Özfirat 2001 : Özfirat, A., *Doğu Anadolu Yayla Kültürleri (M.Ö. II. Binyıl)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özfirat 2005a : Özfirat, A., “Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzeysel Araştırması, 2005”, *24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1* (Çanakkale, 2006): 143-162, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Özfirat 2005b : Özfirat, A., “Transhumance on the Eastern Anatolian High Plateau in the 2. mill. B.C.”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan XXXVII*: 139-152.
- Özfirat 2006a : Özfirat, A., “Pre-classical Survey in Eastern Turkey. Fifth Preliminary Report: Van Lake Basin and Mt. Ağrı Region”, *Ancient Near Eastern Studies XLVIII*: 177-207.
- Özfirat 2006b : Özfirat, A., “Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzeysel Araştırması, 2005”, *24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1* (Çanakkale, 2006) : 143-162, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Özfirat 2007 : Özfirat, A., “Pre-classical Survey in Eastern Turkey. Fourth Preliminary Report: The Eastern shore of Lake Van”, *Ancient Near Eastern Studies XLIV*: 113-140.
- Özfirat-Marro 2004 : Özfirat, A. ve Marro, C., “2003 Yılı Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzeysel Araştırması”, *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2* (Konya, 24-28 Mayıs 2004) : 299-316, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

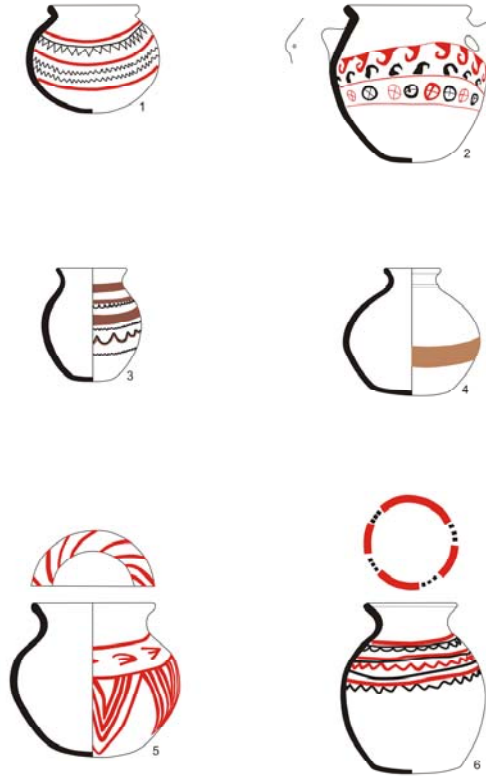
- Özfirat-Marro 2007: Özfirat, A. ve Marro, C., “2004 Yılı Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması”, *Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi* 7: 1-20.
- Özgüç 1953 : Özgüç, T., “Kültepe (Karahöyük) Hafriyatı”, *Belleten* XVII/66, Ankara: 251-258.
- Özgüç 1966 : Özgüç, T., *Altuntepe I: Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özgüç 1971 : Özgüç, T., *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özgüç 1982 : Özgüç, T., *Maşat Höyük II. Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkorucuklu 1995: Özkorucuklu, H., “Erzincan Kaleciktepe Kurtarma Kazısı,” *V. Müze Kurtarma Kazıları Semineri* (Didim, 25-28 Nisan 1994), 144-157, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Parker 1996 : Parker, A., *Northeastern Anatolia in the Iron Age: On the Periphery of Empires*, Master of Arts in the Department of Classics and Archaeology, Faculty of Arts, University of Melbourne – yayınlanmamış- Yüksek Lisans Tezi, Melbourne.
- Piotrovsky 1969: Piotrovsky, B. B., *Urartu*, Geneva.
- Rubinson 1994 : Rubinson, K.S., “Eastern Anatolia Before the Iron Age: A view from Iran”, *Anatolian Iron Ages* 3, Ankara: 199-203.
- Sagona 1991 : Sagona, A., “Büyüktepe Höyük Excavations 1990”, *13. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Çanakkale, 27-31 Mayıs 1991), 305-311, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sagona 1992a : Sagona, A., “Excavations at Büyüktepe Höyük 1991. Second Preliminary Report,” *Anatolian Studies* XLII: 29-46.
- Sagona 1992b : Sagona, A., “Büyüktepe Höyük 1991”, *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 24-28 Mayıs 1993), 193-198, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sagona ve diğ. 1996 : Sagona, A., Erkmen, M., Sagona, C. ve Howells, S., “Excavations at Sos Höyük, 1995: Second Preliminary Report”, *Anatolian Studies* XLVI: 27-52.
- Sagona ve diğ. 1997a : Sagona, A., Erkmen, M., Sagona, C. ve Howells, S., “Excavations at Sos Höyük, 1996 : Third Preliminary Report”, *Anatolica* XXIII: 181-226.

- Sagona ve diğ. 1997b : Sagona, A., Sagona, C. ve Özkorucuklu, H., “Excavations at Sos Höyük 1996”, *19. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 26-30 Mayıs 1997), 245-250, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Schmidt 1932 : Schmidt, E. F., “The Alishar Hüyük Seasons of 1928 and 1929, *Part II*, Chicago: University of Chicago Oriental Institute Publications 20, Researches in Anatolia 9.
- Seeher 1996 : Seeher, J., “Boğazköy-Hattuşa 1994 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *17. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 29 Mayıs-2 Haziran 1995), 249-261, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sevin 1982 : Sevin, V., “İmikuşağı Kazıları, 1981”, *4. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara, 8-12 Şubat 1982), 123-131, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sevin 1983 : Sevin, V., “İmikuşağı Kazıları, 1982”, *5. Kazı Sonuçları Toplantısı* (İstanbul, 23-27 Mayıs 1983), 137-143, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sevin 1984 : Sevin, V., “İmikuşağı Kazıları, 1983”, *6. Kazı Sonuçları Toplantısı* (İzmir, 16-20 Nisan 1984), 93-102, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sevin 1985 : Sevin, V., “İmikuşağı Kazıları, 1984”, *7. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara, 20-24 Mayıs 1985), 163-179, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Sevin 1995 : Sevin, V., *İmikuşağı I : 6-1. Yapı Katları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevin 1998 : Sevin, V., “Van/Karagündüz Kazılarının Işığında Doğu Anadolu Geç Demir Çağ Çanak Çömleği”, eds. G. Arsebük, M. J. Mellink ve W. Schirmer, Karatepe'deki Işık, Halet Çambel'e Sunulan Yazılar: 715-726, İstanbul: Ege Yayınları.
- Sevin 2002 : Sevin, V., “Late Iron Age Pottery of the Van Region Eastern Anatolia: In the Light of the Karagündüz Excavations”, ed. R. Aslan, *Festschrift für Manfred Korfmann Mauerschau I*, 475-482: Remshalden-Grunbach.
- Sevin-Kavaklı 1995: Sevin, V. ve Kavaklı, E., “Karagündüz Höyüğü ve Nekropolü Kurtarma Kazıları 1994 Yılı Kurtarma Kazıları”, *17. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 29 Mayıs-2 Haziran 1995), 337-361, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

- Stronach 1974 : Stronach, D., "Achaemenid Village I at Susa and the Persian Migration to Fars", *Iraq* XXVI: 239-248.
- Stronach 1978 : Stronach, D., M. Roaf, "Excavations at Tepe Nush-I Jan:Part I. A third interim report", *Iran* XVI: 1-11.
- Sumner 1986 : Sumner, W.M., "Achaemenid Settelement in the Persepolis Plain", *American Journal of Archaeology* 90: 3-31.
- Summers 1993 : Summers, G.D., "Archaeological Evidence for the Achaemenid Period in Eastern Turkey", *Anatolian Studies* XLIII: 85-108.
- Summers ve diğ.1995 : Summers, M.E.F., Ahmet, K., ve Summers G.D., "The Regional Survey at Kerkenes Dağ : An Interim Report on the Seasons of 1993 and 1994", *Anatolian Studies* XLV: 43-68.
- Tarhan 1988 : Tarhan, M.T., "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları, 1987", *10. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 23-27 Mayıs 1988), 369-428, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Tarhan 1994 : Tarhan, M.T., "Recent Research at the Urartian Capital Tushpa", *Tel Aviv* 21/1: 22-57.
- Tahran-Sevin 1992 : Tarhan, M.T. ve Sevin, V., "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları, 1991", *14. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara, 25-29 Mayıs 1992), 407-429, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Taşyürek 1977 : Taşyürek, O.A., "Adana Bölge Müzesi'ndeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler", *Türk Arkeoloji Dergisi* XXIV-1: 175-194.
- Ünal 1968 : Ünal, A., "1966 Çengeltepe (Yozgat) Sondajı Önraporu", *Türk Arkeoloji Dergisi* XV/1, Ankara: 119-141.
- Von Der Osten 1952 : Von Der Osten, H.H., "Die Urartäische Töpferei aus Van und die Möglichkeiten ihrer Einordnung in die anatolische Keramik I", *Orientalia* 21: 307-328.
- Young 1965 : Young, T.C.Jr., "A Comparative Ceramic Chronology for Western Iran, 1500-500 B.C.", *Iran* XXX: 53-85.

LEVHA 1: Doğu Anadolu ve İran Azerbaycanı'ı Geç Demir Çağ Merkezleri

0 5 cm

Lev.II :

Çiz. 1 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 1531

Çiz. 2 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 1352

Çiz. 3 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 87.94

Çiz. 4 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 23.2000

Çiz. 5 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 14.85

Çiz. 6 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 1351

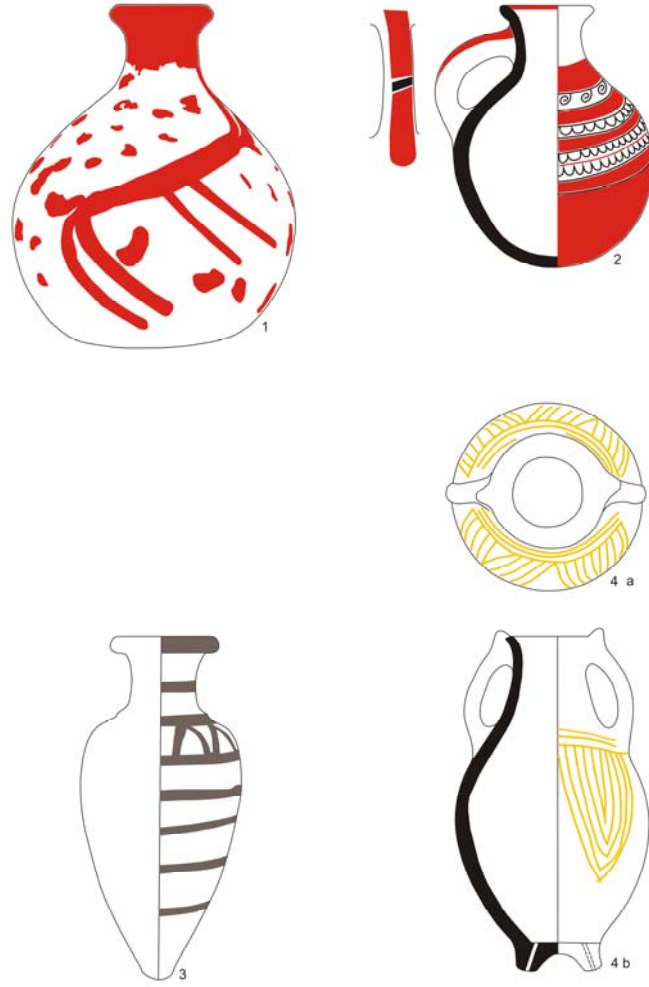
Lev. III :

Çiz. 7: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 108.85

Çiz. 8: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 54.81

Çiz. 9: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 1350

Çiz. 10 : Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze Envanter No: 122.91

0 5 cm

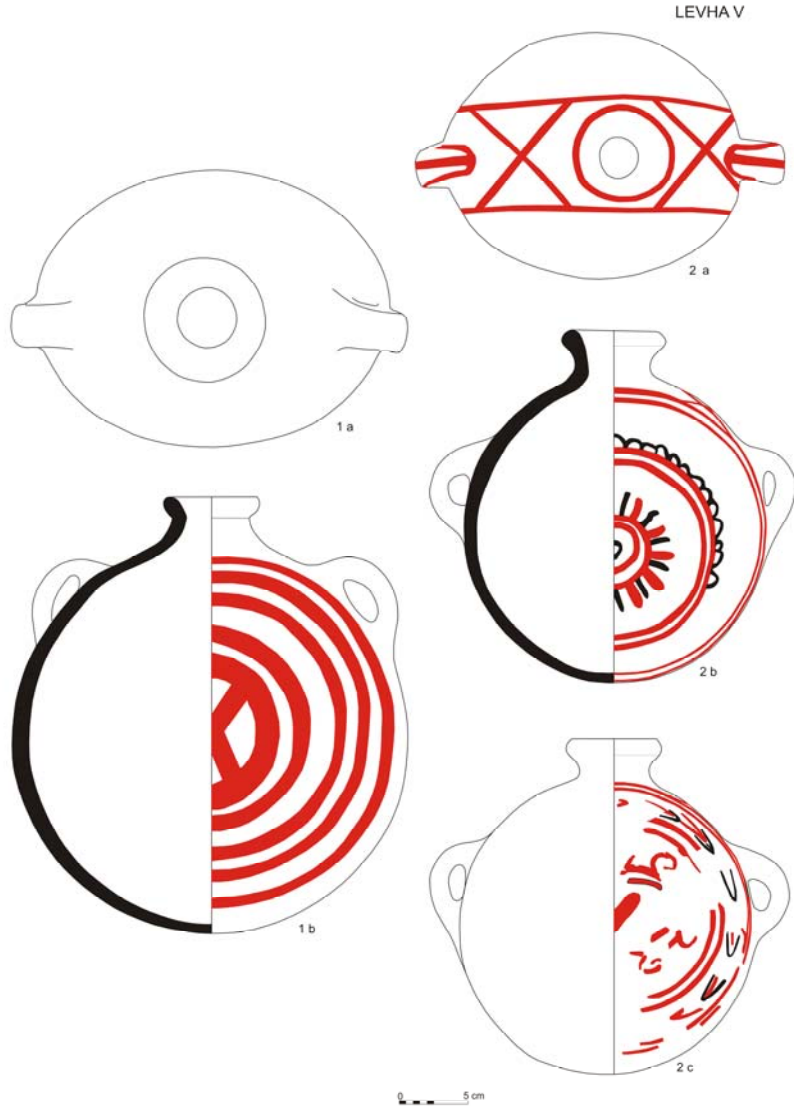
Lev. IV :

Çiz. 1: Erzurum Müzesi, Testi, Müze Envanter No: 77.89

Çiz. 2: Erzurum Müzesi, Testi, Müze Envanter No: 163.81

Çiz. 3: Erzurum Müzesi, Testi, Müze Envanter No: 204.81

Çiz. 4a-b : Erzurum Müzesi, Amphora-rhyton, Müze Envanter No: 294.400

Lev. V:

Çiz. 1a-b : Erzurum Müzesi, Matara, Müze Envanter No: 53.81

Çiz. 2a-c : Erzurum Müzesi, Matara, Müze Envanter No: 12.96

Foto. 1: Erzurum Müzesi, Çömlek,
Müze Envanter No: 1531

Foto. 2: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze
Envanter No: 1352

Foto. 3: Erzurum Müzesi, Çömlek,
Müze Envanter No: 87.94

Foto. 4 : Erzurum Müzesi, Çömlek,
Müze Envanter No: 23.2000

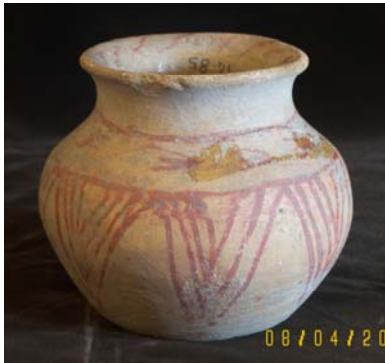

Foto. 5 : Erzurum Müzesi,
Çömlek, Müze Envanter No: 14.85

Foto. 6: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze
Envanter No: 1351

Foto. 7: Erzurum Müzesi, Çömlek,
Müze Envanter No: 108.85

Foto. 8: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze
Envanter No: 54.81

Foto. 9: Erzurum Müzesi, Çömlek,
Müze Envanter No: 1350

Foto. 10: Erzurum Müzesi, Çömlek, Müze
Envanter No: 122.91

Foto. 11: Erzurum Müzesi, Testi,
Müze Envanter No: 77.89

Foto. 12: Erzurum Müzesi, Testi, Müze
Envanter No: 163.81

Foto. 13: Erzurum Müzesi, Testi,
Müze Envanter No: 204.81

Foto. 14: Erzurum Müzesi, Amphora-
rhyton, Müze Envanter No: 294.400

Foto. 15: Erzurum Müzesi, Matara,
Müze Envanter No: 53.81

Foto. 16: Erzurum Müzesi, Matara, Müze
Envanter No: 12.96